

אנשי המאתיים

במקום להתעסק בשטרות, אפשר היה להיאבק בהון השחור בדרך הרבה יותר אינטליגנטית ■ שלמה מעוז, עמ' 32
באוצר מתעקשים על "חיסכון במאות מיליארדים", אבל בנק ישראל מסרב להתרשם מהיוזמה ■ ליעם אדיב, עמ' 9

ליעם אדיב

שטר, חוב

גם לאחר שבנק ישראל הודיע כי יוזמת ראש הממשלה נתניהו אינה עומדת על הפרק, יש עדיין כלכלנים הטוענים כי ביטול שטר ה-200 שקל תהיה מכה להון השחור ■ מולם נשמעו קולות המזהירים מפגיעה בפרטיות ובאוכלוסייה המבוגרת ■ בנק ישראל: "לא הוצג לנגיד צידוק מקצועי מבוסס דיו"

של הנגיד. עד כה, לא הוצג צידוק מקצועי מבוסס דיו לביטול שטר כזה או אחר", אמרו בבנק ישראל

לגיטימי לקנות במזומן

אף שכסף מזומן אכן עלול לשמש ניסיונות פשיעה והלבנת הון, יש לו גם חשיבות במיוחד עבור מי שאינן ביכולתו לעשות שימוש באמצעי תשלום דיגיטליים. כך למשל, אזרחים ותיקים וילדים, שלא תמיד מסתדרים עם הדיגיטציה. כמו כן, הרבר יהיה מכשול עבור דרי חוב ואנשים במעמד סוציאקונומי נמוך מאוד שמתנהלים בכלכלת מזומן – מהיד לפה, לפעמים אפילו תרתי משמע.

מעבר לכך, יש במהלך גם היבט של פגיעה בפרטיות. "יש לאנשים רצון לגיטימי לבצע רכישות במזומן, מבלי שפירוט קנייתו יירשם", מסביר פרופ' מיכאל בירנהק, פרופסור מן המניין בפקולטה למשפטים באוני' תל אביב ומומחה לפרטיות. "יכול להיות שמדובר באדם חרדי שמעוניין לקנות טלפון חכם ושייך לקהילה שלא מאפשרת זאת, בנן זוג שמעוניין לקנות מתנה לזוגתו מבלי שתדע, בני נוער שמעוניינים לרכוש אמצעי מניעה מבלי שיהיה לכך תיעוד – ועוד."

"יש אנשים שבצדק או לא בצדק – לא סומכים על הבנקים, על אשראי, על אמצעי שימוש דיגיטליים, ומעדיפים שלא יהיה תיעוד לפעולות שלהם – ומדובר בפעילות חוקית לגמרי, שאין בה פגם מוסרי", מסכם פרופ' בירנהק. "אני מבין את השיקולים לביטול השטר, הם לגיטימיים. אבל כן צריך לתת את הדעת ולשמר מרחב סביר שיאפשר לאנשים לעשות פעולות קטנות במזומן". ■■■

לאפשר למחזיקים לנקוט אמצעי מעקף". בצעד השני, יונהג מהלך "גילוי מרצון", שימנף את הלחץ והתמריץ כתוצאה מביטול שטר ה-200 שקל. לפי ההצעה, תוצב בפני מעלימי המס ומחזיקי ההון השחור הזמנה להשתתף במבצע שיכלול חסינות מאישומים פליליים (לגבי אי-הדיווח על הכנסות) ותשלום מס מופחת ללא קנס. השלב הראשון של גילוי מרצון מיידי יהיה בתנאים מיטביים, אך לאחריו ימשיך המהלך בתנאים פחות טובים, ובשלב שלישי, ייכנסו לפעולה תמריצים שליליים של ענישה מנהלית מחמירה, ההרמת רכוש ועונשי מינימום.

הצעד השלישי להצעה היה הפחתת השימוש במזומן בשלבים עד לדיגיטציה מלאה. כאמור, בשלב הראשון לא יבוטלו השטרות האחרים וזאת על מנת להגן על אוכלוסיות חלשות ומבוגרות ולאפשר בשנים הבאות יישום במספר שלבים של תוכנית הדיגיטציה של השקל, תוך צמצום הדרגתי של השימוש במזומן עד לביטול המוחלט. כאמור, בבנק ישראל לא התרשמו מהיוזמה והחליטו לבטלה. גורמים בבנק מזכירים כי ההצעה לביטול השטר עלתה כבר מספר פעמים לדיון ציבורי בשנים האחרונות ובכולן לא יצאה לפועל – כולל השבוע. "הסמכות לביטול שטרות על פי חוק הינה

אנו מניחים שכ-80% הם הון שחור", מציין ד"ר רויטר, "משמע, מעל 90% מההון השחור שמוחזק במזומן, מוחזק בשטרות של 200". בעולם שבו התשלומים הדיגיטליים נעשים פופולריים יותר ויותר, ומעטים נוהגים להסתובב בדרך קבע עם כסף מזומן, אפשר להיות מופתעים מנתונים כאלה. אבל הכלכלנים מציינים כי זו בדיוק הנקודה – השימוש בשטרות ה-200 שקל שמהווים הון שחור הוא לא לתשלום, אלא לאגירה בדרך שנוחה להעלמת מס.

הכלכלנים החתומים על אותו מסמך מציינים כי מהלך מיידי וקצר מועד של בנק ישראל לביטול השטר יכול היה להיות הצעד הראשון מתוך שלושה בתוכנית למאבק בהון השחור. לדבריהם, באמצעות התוכנית ניתן יהיה לחסוך כ-21.9 מיליארד שקל לקופת המדינה עד סוף השנה הבאה, וכ-115.8 מיליארד שקל במצטבר עד סוף שנת 2029. בצעד הראשון, הציעו החתומים כאמור לבטל את השטר, להחליפו בשטרות אחרים (20, 50 ו-100 שקל), או להפקידו בחשבון הבנק של המחזיק. הצעד הזה, לטענתם, יצמצם דרמטית את כמות המזומנים במחזור ויאלץ מעלימי מס להיחשף, לדווח ולשלם לאוצר כדי שלא יפסידו אותם. "יש חשיבות מעשית רבה לקביעת לוח זמנים קצר ביותר להחלפת השטרות", נכתב במסמך. "וזאת על מנת שלא

בסוף החודש שעבר הציג שר האוצר סמוטריץ' את תוכניתו לתקציב 2025, עם דגש מיוחד למאבק בהון השחור. בצד ההבטחה להקמת ועדה בנושא ושימוש באמצעים טכנולוגיים, קולות רבים במגרש הפיננסי קוראים לצעד חריג בדרך למיגור ההתחמקות ממסו הון – ביטול שטר ה-200 שקל.

בשבוע שעבר הנחה ראש הממשלה נתניהו את שר האוצר, נגיד בנק ישראל, מנכ"ל משרד רה"מ וראשי רשות המיסים והמטה למלחמה בפשיעה בחברה הערבית, לכנס דיון לבחינת סוגיית ביטול השטר, וזאת כחלק מתוכנית רחבה שמתגבשת ברשות המיסים.

למרות זאת, בבנק ישראל דחו את המהלך בטענה כי "לא הוצג לנגיד הבנק צידוק מקצועי מבוסס דיו לביטול שטר כזה או אחר". האם מדובר בצעד שיכול היה לחסוך למדינה כסף, בתקופה שבה הגירעון רק הולך ומעמיק?

חיסכון של מאות מיליארדים

חשוב להבין את מקור הרעיון: מחקר של קרן המטבע הבינלאומית מעלה כי אומדן ההון השחור הישראלי עומד על 12% מהתמ"ג. לפי הערכת רשות המיסים, שיעור ההון השחור גבוה בהרבה – 19.8% מהתוצר. אחד הכלים המשמעותיים ביותר לאגירת הון לא ממוסה הוא שימוש במזומן.

אז למה דווקא שטר ה-200? ד"ר אדם רויטר, יו"ר "חיסונים פיננסיים" ומהחותרים על מסמך עמדה של כלכלנים לביטול השטר, מציין את פרסום בנק ישראל בסוף שנת 2022, שלפיו הציבור החזיק במזומנים בהיקף של 110 מיליארד שקל – 77% מתוכם, כלומר, כ-85 מיליארד שקל, בשטרות של 200. "מתוכם

בבנק ישראל לא מתרשמים מהיוזמה והחליטו לבטלה. גורמים בבנק הזכירו כי ההצעה לביטול השטר עלתה כבר מספר פעמים לדיון ציבורי בשנים האחרונות ובכולן לא יצאה לפועל – כולל השבוע